

گروه‌های مرجع و آسیب‌پذیری امنیت اخلاقی جامعه ایرانی

فرزاد پورسعید *

اشاره:

در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵، علاوه بر تأکید مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بر اهمیت امنیت اخلاقی و نسبت آن با دیگر ابعاد امنیت جامعه ایرانی در دیدار با مسئولان نیروی انتظامی، شاهد بروز و خبری شدن برخی رخ داده‌ها و ناپهنجاری‌های اخلاقی در جامعه ایرانی و به ویژه در میان اعضای گروه‌های مرجع جامعه بودیم. این گزارش ضمن بررسی برخی از این موارد، به تبیین اهمیت و سازوکار هشداردهی و احیای امنیت اخلاقی در این حوزه از طریق برپایی نوعی نهضت اخلاقی می‌پردازد.

مقدمه

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی صبح یکشنبه ۱۹ اردیبهشت‌ماه در دیدار فرماندهان و مسئولان نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، موضوع امنیت را بسیار مهم و در درجه اول اولویت خواندند و با تأکید بر اینکه بدون امنیت، زندگی روزمره مردم و فعالیت‌های علمی، دانشگاهی، اقتصادی و اداره کشور امکان‌پذیر نیست، فرمودند: «اقدام و عمل در حوزه اقتصاد مقاومتی و شکل‌گیری شجره طیبه اقتصاد درون‌زا نیز نیازمند امنیت است». رهبر انقلاب اسلامی با تأکید بر اینکه موضوع «امنیت اخلاقی» و دغدغه‌های مردم در این زمینه، از موضوعات مهمی است که باید مورد توجه نیروی انتظامی قرار گیرد، اظهار داشتند: «اعتیاد، شرارت‌ها و هنجارشکنی‌ها، موجب تهدید امنیت

جسمی، جانی و اخلاقی جامعه می‌شود؛ بنابراین باید با استفاده از دیدگاه‌های کارشناسانه انسان‌های متفکر و صاحب‌نظر به خصوص در درون نیروی انتظامی، برای مقابله با این مسائل، برنامه‌ریزی دقیق کرد». رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در جمع مسئولان نیروی انتظامی، در شرایطی بیان شد که در اردیبهشت‌ماه خبرهای بعضاً متعددی از وقوع حوادث و رویدادهای غیراخلاقی و ناقض هنجارهای جامعه ایرانی در رسانه‌ها منتشر شده بود و بیش از پیش به نگرانی‌ها در این حوزه دامن می‌زد. در رویداد نخست، در روز سوم اردیبهشت‌ماه اعلام شد که مردی معتاد که همسر و دختران ۵ و ۷ ساله‌اش را ۲۱ روز در خانه حبس و شکنجه کرده، بازداشت شده است. او آن‌ها را با چاقو آزار داده، فک دختر خردسالش را با ضرباتی وحشتناک شکسته و شب‌ها همسرش را درون یک صندوق فلزی در بسته و بدون اکسیژن زندانی کرده و آزار داده است. در رویداد دوم، در هفته نخست اردیبهشت اعلام شد که یک دختر شش‌ساله افغانی توسط یک نوجوان ۱۷ ساله ورامینی مورد تجاوز قرار گرفته و به قتل رسیده است. فروزان سرپرست دادرسی اطفال در همایش «آموزش حقوقی به دانش‌آموزان» که در دبیرستان البرز برگزار شد، اعلام کرد که «در

می‌شود. همچنین، در تعبیر دیگری بر این نکته تأکید می‌شود که مردم به کارگزاران و والیان نشان شبیه‌تر هستند تا به پدر و مادرشان، طبیعی است که این شباهت در خلق و خو و رفتارشان است و از این منظر از کارگزاران تأثیر می‌پذیرند. بنابراین، با مشاهده بی‌اخلاقی در جامعه باید بررسی کنیم که چقدر از بحران‌های اخلاقی موجود نتیجه پایمال‌شدن حقوق مردم توسط کارگزاران بوده است. برای مثال، وقتی اختلاس‌های اقتصادی توسط اعضای گروه‌های مرجع و دست‌اندرکار صورت گیرد، بروز بی‌اخلاقی در دیگر لایه‌های اجتماعی به امری عادی تبدیل و قبح آن ریخته می‌شود.

گروه‌های مرجع جامعه ایرانی و بروز نابهنجاری‌های اخلاقی

گروه مرجع عبارت است از افراد، گروه‌ها و مقوله‌های اجتماعی که این ویژگی را دارند که مبنای معیار و استاندارد برای تعیین افکار، ارزیابی و داوری در مورد کنش‌ها و رفتارهای اجتماعی افراد هستند. انتخاب گروه مرجع باعث می‌شود که جهت‌گیری فکری و رفتاری افراد تحت تأثیر قرار گیرد. بنابراین، گروه مرجع، گروهی است که رفتار و گفتارش مبنای معیار داوری و ارزیابی کارکنش‌گران اجتماعی قرار می‌گیرد، به این معنا که کنش‌گران باورداشته‌ها و نیز انگارها و هنجارهای رفتاری خود را با ارجاع به این گروه‌ها موجه می‌پندارند و آن‌ها را بر پایه همین ارجاع داوری می‌کنند. در عین حال، بحث از گروه‌های مرجع یا مرجعیت‌های اخلاقی، بحث جامعه‌شناختی و به طور مشخص در حوزه جامعه‌شناسی اخلاق است و از این رو، در چارچوب

جلساتی که با قاتل این دختر بچه داشتیم مشخص شد که گذاشتن یک طبقه در اختیار پسر ۱۷ ساله و آزادی موبایل و فیلم‌های مستهجن و مجوز بزرگسالان خانواده برای خوردن مشروبات، باعث انحراف وی شده است».

در خبری دیگر، در روز شنبه ۱۱ اردیبهشت، یک دختر تایلندی که در سال جاری برای گردش‌گری به ایران سفر کرده، از تجربه «آزار جنسی» در این سفر نوشته است. این مطلب در صفحه فیس بوکی به نام «در ایران می‌بینم» منتشر شده که سایت «شب‌نویس» آن را بازنشر کرده است. این دختر تایلندی که خود را با نام «کیت» معرفی کرده، نوشته است: «من دختری بیست‌وچند ساله هستم که امروز روز هشتم سفرم در ایران است؛ سفری که قرار است چند روز دیگر هم ادامه داشته باشد. من سفرم را از تهران و بعد به کاشان و اصفهان شروع کردم و اکنون در مسیر شیراز هستم. متأسفانه در این یک هفته چندین بار تجربه‌های وحشتناکی داشتم که در تمام آن‌ها مردانی مرا به صورت آشکار یا ناآشکار آزار دادند که به طور خلاصه می‌گویم». او سپس، تجربه‌های خود از آزار جنسی در ایران را به صورت منطقی‌ای تقسیم کرده و توضیح داده است.

بر این اساس، نوشتار حاضر در چارچوب دغدغه رهبر معظم انقلاب با هدف تحلیل کارشناسانه و موشکافانه این موضوع تدوین شده و به این پرسش پاسخ می‌دهد که دلیل بروز و شیوع نابهنجاری‌های اخلاقی و بعضاً عادی‌شدن آن در جامعه ایرانی چیست؟ نویسنده در مقام پاسخ‌دهی و در مجموع، بر آن است که یکی از علل گسترش و شیوع پدیده‌های ضد اخلاقی در جامعه ایرانی، درگیر شدن برخی از اعضای گروه‌های مرجع، به عنوان نماد و الگوی جامعه در این ورطه و عدم مقابله صحیح و بهنگام با آن است که نهایت این روند حتی می‌تواند به فروپاشی اخلاقی جامعه بیانجامد. در واقع، در چارچوب گروه‌های مرجع، نخبگان یا به تعبیر دینی، عالمان و کارگزاران جامعه قرار می‌گیرند که پایبندی یا پایبند نبودن آن‌ها، تأثیر بسیاری بر اخلاق جامعه دارد. بر اساس روایتی که از پیامبر اکرم (ص) در منابع شیعه نقل می‌شود، دو گروه وجود دارند که در صورت صالح بودن آن‌ها، جامعه صالح می‌شود و در غیر این صورت، به تباهی سیر می‌کند؛ یکی از این گروه‌ها کارگزاران و والیان حکومتی و گروه دیگر، عالمان و نخبگان اجتماعی هستند، به این معنا که تا وقتی گروه‌های مرجع، مرزی برای حرف، سخن و رفتار قائل نباشند و به اخلاقیات نیز پایبندی نداشته باشند، جامعه نیز به سمت بی‌اخلاقی سوق داده

را بر پایه پذیرش عمومی به دست می‌آورد، به این معنا که وقتی کسی یا کسانی و یا حتی یک صنف اجتماعی افزون بر جاذبه‌های اخلاقی و کشش‌های شخصیتی خود (دست کم به باور کنش‌گران اجتماعی) از پذیرش عمومی نیز برخوردار باشد، می‌تواند به «دیگری مهم» و مرجع اخلاقی تبدیل شود. بر پایه این چارچوب نظری، نوشتار حاضر، چنانکه گفته شد، بر آن است که در شرایط کنونی جامعه ایرانی، برخی کنش‌های رفتاری، گفتاری و نوشتاری برخی از اعضای گروه‌های مرجع را می‌توان با عنوان غیراخلاقی یا ضد اخلاقی مشخص نمود و این نشانگر بروز نوعی اختلال کارکردی در ارتباط میان گروه‌ها و کلیت جامعه ایرانی است. برای مثال می‌توان به رویدادهای متعددی که فقط در اردیبهشت‌ماه رخ داده، اشاره نمود. در اردیبهشت‌ماه، چنانکه گفته شد، شاهد بروز و خبری شدن برخی نابهنجاری‌های اخلاقی از سوی برخی افراد متعلق به گروه‌های مرجع جامعه ایرانی بودیم که گرچه رویدادهایی بدیع و تازه نبود، اما در صورت تکرار و فراگیر شدن، می‌توان آن‌ها را به منزله زنگ خطر و هشدار جدی برای به خطر افتادن امنیت اخلاقی جامعه ایرانی به شمار آورد.

در رویداد نخست و به دنبال انتشار عکس‌های خصوصی یکی از نمایندگان زن منتخب مردم اصفهان در دهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی و پیگیری موضوع از سوی خبرنگاران رسانه‌های گروهی، ناجا مأموریت یافت تا نسبت به ردیابی و شناسایی عامل یا عاملان این حرکت غیر اخلاقی اقدام کند. وزیر کشور در روز دوشنبه مورخ ۱۳/۲/۹۵ و دقایقی پس از انتشار تصاویر فرد مورد نظر در فضای مجازی در نامه‌ای به ذوالفقاری معاون امنیتی و انتظامی خود دستور داد در اسرع وقت با همکاری پلیس فتا و دیگر نهادهای امنیتی و اطلاعاتی، نسبت به شناسایی عامل یا عاملان و معرفی آنان به دستگاه قضائی اقدام کند و پلیس فتا هم در پی بررسی‌های خود، یک روزنامه‌نگار فعال را به دلیل انتشار تصاویر بی‌حجاب نماینده مذکور در کانال تلگرامی به نام قیچی دستگیر کرد که البته پس از چند روز با وثیقه صد میلیون تومانی آزاد شد.

پس از آن، علی اصغر پورمحمدی معاون صدا و سیمای جمهوری اسلامی، ظهر روز دوشنبه ۱۳ اردیبهشت، نمایندگان ۳۰ زن بازیگر سینمای ایران را که از بیکاری گلایه کرده بودند، به حضور پذیرفت. این زنان بازیگر ادعا کرده بودند که به دلیل آنکه متأهل هستند، تهیه‌کنندگان به آن‌ها پیشنهاد کار در تلویزیون جمهوری اسلامی

سنت جامعه‌شناسی کارکردی قرار می‌گیرد. بر اساس مکتب کارکردگرایی جامعه‌شناختی، وجود و بقای هر نهاد یا ساخت اجتماعی، معلول استعداد و نقش آن در تأمین کارکردهایی است که نیازهای ضروری نظام اجتماعی را تأمین و بقا و دوام آن را تضمین می‌کند. یکی از مهم‌ترین این ضرورت‌ها، جامعه‌پذیری به معنای فرآیند انتقال ارزش‌ها و هنجارهای جامعه است که متولی آن، نهادهای جامعه‌پذیری از جمله نهادهایی چون نهاد خانواده، نهاد دین، نهاد آموزش و رسانه‌ها هستند. بر این اساس، گروه‌های مرجع نیز در چارچوب همین نهادها شکل می‌گیرند (همچنان که پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که در جامعه ایرانی؛ خانواده، معلمان، اساتید دانشگاه، روحانیون، ورزش کاران، هنرمندان و پزشکان، از جمله مهم‌ترین گروه‌های مرجع و مرجعیت‌های اخلاقی به شمار می‌روند). و دو کارکرد عمده هنجاری و مقایسه‌ای دارند. در کارکرد هنجارفرستی، این گروه‌ها ارزش‌های مسلط اجتماعی و اخلاقی را شکل می‌دهند و الگوی هنجاری ایجاد می‌کنند و در کارکرد مقایسه‌ای نیز امکانی را ایجاد می‌کنند که کنش‌گران با مقایسه خود با آنان از محرومیت نسبی خود آگاه شوند. در عین حال، برخی جامعه‌شناسان نیز معتقدند که در غیاب تفکر و روحیه انتقادی، گروه‌های مختلف اجتماعی ممکن است از فرط اشتیاق و علاقه، ترغیب شوند که در گروه مرجع مستحیل شوند و نوعی تمایل به همانندسازی در آن‌ها شکل می‌گیرد که کارکرد سوم گروه‌های مرجع است. از سوی دیگر، گروه مرجع، مرجعیت خود

را نمی‌دهند. او در دیدار با این بازیگران گفت به دلیل بحران مالی تلویزیون دولتی ایران تعداد مجموعه‌های تلویزیونی از ۲۰ سریال به چهار سریال کاهش پیدا کرده و تله‌تئاترها هم کاهش محسوسی داشته است. ۳۰ زن بازیگر در نامه سرگشاده‌ای، از رکود شغلی و رکود اقتصادی گلایه کرده بودند. آن‌ها این مدعا را در میان آورده بودند که به دلیل آنکه اشخاص «بی‌صلاحیت و شهوت‌پرست» در پشت صحنه اکثر پروژه‌های تلویزیونی حضور دارند، آن‌ها که متأهل‌اند از میدان به در شده‌اند. این بازیگران در نامه‌شان به علی اصغر پورمحمدی گفته بودند که شبکه‌های ماهواره‌ای به آن‌ها پیشنهاد همکاری داده‌اند، اما آن‌ها که «عاشق ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی» در ایران‌اند، مایل نیستند ایران را ترک کنند. معاون صدا و سیما جمهوری اسلامی به این هنرمندان وعده داد که با فساد مقابله کند.

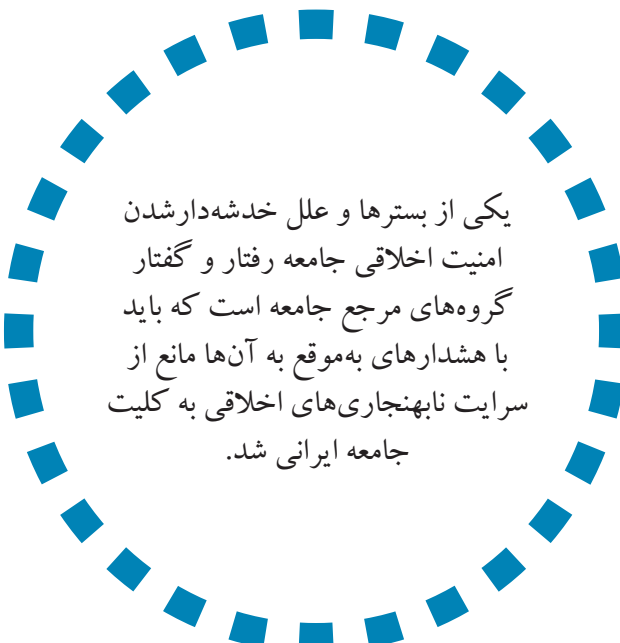
همچنین، مطابق اعلام پلیس، شب جمعه ۱۷ اردیبهشت‌ماه، در باغی ۴۰ هزار متری در منطقه سعادت‌آباد، ۷ بازیگر معروف سینما به همراه یک خواننده و یک فوتبالیست تیم پرطرفدار پایتخت در یک پارتی شبانه مختلط دستگیر شده‌اند و از محلی که در آن حضور داشتند، ۸۰ بطری مشروبات الکلی کشف شده است. همسایه‌ها پس از سر و صدای زیاد این میهمانی، در تماس با پلیس ۱۱۰ آنان را در جریان قرار دادند و مأموران نیز وقتی در مراجعه به این باغ خود را در برابر پارتی پر از مشروبات الکلی و مواد مخدر دیدند، همه شرکت‌کنندگان را که بیشترشان به خاطر مصرف مشروبات الکلی و انواع مواد مخدر کوکائین، اسید و ماری‌جوانا در شرایط عادی نبودند، بازداشت کردند. همه این متهمان سرشناس با سپردن وثیقه آزاد هستند تا پس از بررسی پرونده‌شان از سوی بازپرس ویژه دادسرای ارشاد و صدور کیفرخواست در مجتمع ویژه ارشاد محاکمه شوند. در بین بازیگران، ۴ نفر زن و ۳ نفر مرد بوده‌اند و عجیب اینکه ۳ زن بازیگر با همسرانشان در این پارتی شبانه حضور داشتند. در پی این رویداد، عباس جعفری دولت‌آبادی، دادستان عمومی و انقلاب تهران، عصر سه‌شنبه ۲۱ اردیبهشت در محل دادسرای تهران اعلام کرد: «آخرین هشدارم را به ورزشکاران و هنرمندان می‌دهم... اگر ورزشکاران و هنرمندان در جلسات مبتذل و خلاف موازین شرکت کنند و اتهام آن‌ها محرز شود اسامی آن‌ها اعلام خواهد شد». این مقام قضایی افزود: «هنرمندانی که در فیلم‌های سینمایی و سریال‌های تلویزیونی حضور دارند و ورزش کارانی که مورد توجه جامعه به

ویژه جوانان هستند، نباید در جلسات خلاف موازین شرع شرکت کنند».

در نیمه اردیبهشت‌ماه نیز فیلمی از سخنرانی یکی از منتخبان مرحله دوم انتخابات مجلس شورای اسلامی در یکی از حوزه‌های انتخابیه آذربایجان شرقی در فضای مجازی منتشر شد که در آن اظهارات بسیار زشت و غیراخلاقی به کار رفته است. در روز ۱۸ اردیبهشت‌ماه نیز خبرگزاری‌ها از تعرض معلم یک مدرسه روستایی به دانش‌آموز ۹ ساله‌اش خبر دادند. معلم مدرسه مردی ۳۶ ساله که هم معلم و هم مدیر مدرسه‌ای کوچک در تنها مدرسه یکی از روستاهای توابع زنجان است. این مدرسه ۱۳ دانش‌آموز دارد که ۱۱ نفر آن پسر و ۲ نفر آن دختر هستند. یکی از بستگان این دانش‌آموز با بیان این موضوع مدعی شده که معلم، پیش از تعرض، چندین بار فیلم‌های غیراخلاقی به دختر ۹ ساله نشان داده بود.

در موردی دیگر، انتشار ویدیویی از یکی از برنامه‌های تلویزیونی با اجرای یکی از مجریان مشهور صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، اعتراض‌های گسترده کاربران شبکه‌های اجتماعی را به همراه داشت. این ویدئو از روز شنبه ۱۸ اردیبهشت، در اینترنت و پیام‌رسان‌های موبایل مورد توجه عموم قرار گرفته است. از نظر بسیاری از مخاطبانی که این ویدیو را دیده‌اند، نحوه رفتار و الفاظی که مجری هنگام خطاب قرار دادن مهمان برنامه‌اش به کار برده است، «تحقیرآمیز و ناپسند» بوده است. منتقدان علاوه بر رفتار و کلام مجری برنامه، مشارکت تماشاچیان حاضر در صحنه را غیراخلاقی و سکوت در برابر تحقیر یک

قادر باشند در رشد فضائل و صفات اخلاقی خویش بکوشند و برای ارتکاب رذایل اخلاقی هزینه بالایی پرداخت کنند. به بیان دیگر، مجبور نباشند برای تداوم زندگی جمعی از فضایل و اصول اخلاقی پذیرفته شده و عام همچون راستگویی، امانداری، پاکدامنی و مانند آنها چشم‌پوشی کنند. در این تلقی، اخلاق دربردارنده مفاهیم و ارزش‌هایی است که بیرون از جامعه و فرد شکل گرفته‌اند و فراتر از جامعه بشری، دارای نوعی هستی مستقل و خارجی هستند.

یکی از بسترها و علل خدشه‌دار شدن امنیت اخلاقی جامعه رفتار و گفتار گروه‌های مرجع جامعه است که باید با هشدارهای به موقع به آنها مانع از سرایت نابهنجاری‌های اخلاقی به کلیت جامعه ایرانی شد.

به بیان دیگر، اصالتی ذاتی و جهان‌شمول دارند. دوگانه‌هایی چون نیکی و بدی، مهربانی و خشونت‌ورزی، وفاداری و خیانت و مانند آنها از این جمله‌اند و جزئی از فطرت انسانی یا آگاهی ساختاری انسان و ضمیر ناخودآگاه او هستند و در غیاب آنها یا هنگامی که این فضایل به صورت ساختاری در معرض تهدید قرار می‌گیرند، جامعه انسانی با نوعی فروپاشی اخلاقی و ازهم‌گسیختگی اجتماعی مواجه می‌شود و برقراری امنیت اجتماعی، بیش از پیش، صبغه‌ای سخت‌افزارانه می‌گیرد. به بیان دیگر، تصور اجتماعی که در آن اخلاق و امنیت اخلاقی وجود نداشته باشد، محال است و در همین جاست که امنیت اخلاقی و امنیت اجتماعی به هم مرتبط شده و

انسان در این برنامه تلویزیونی می‌دانند. این در حالی است که تهیه‌کننده این برنامه در واکنش به این انتقادهای و اعتراض‌ها گفته «مردی که مقابل مجری برنامه قرار گرفته بود، بازیگر است». دفاعیه نویسنده‌گان و تهیه‌کننده این برنامه هرچه باشد اندکی از سهم فاحش اشتباه رسانه ملی در چنین ماجرای کم‌نمی‌شود. حتی اگر با شخصیت مخاطبی که به زعم تهیه‌کننده برنامه، بازیگر است کاری نداشته باشیم به هر حال این کاراگر نمادی از یک قشر جامعه است که صداوسیما آنها را مخاطب قرار داده و برای آنها برنامه می‌سازد. در عین حال، اخلاق شرعی، ایرانی و اسلامی ما دست‌انداختن دیگران را جایز نمی‌شمرد و از سوی دیگر، از بین بردن حیثیت فردی در برابر افکار عمومی به هیچ عنوان جایز نیست.

در روز یکشنبه ۱۹ اردیبهشت نیز محسنی اژه‌ای سخنگوی قوه قضائیه در نشست خبری در پاسخ به سؤالی مبنی بر اینکه علت فوت کاپیتان سابق تیم فوتبال پرسپولیس چه بوده است؟ گفت: برای وی پرونده‌ای تشکیل شد و علت فوت را پزشکی قانونی اعلام کرد، البته بعد گفته شد بحث خودکشی مطرح نیست و وی بر اثر مصرف مواد و الکل فوت کرده که این موضوع اعلام نظر پزشکی قانونی و پزشک بوده است و دادگاه باید در مورد آن تصمیم بگیرد و نسبت به پرونده قرار لازم را صادر کند.

امنیت اخلاقی و سازوکار تأثیرگذاری گروه‌های مرجع

امنیت اخلاقی شامل شرایط و محیط مساعدی است که در آن، افراد و جوامع

استقرار امنیت اخلاقی به مثابه بعد پیش‌گیرانه تهدیدات امنیت اجتماعی بروز و نمود می‌یابد. از سوی دیگر، لازمه برقراری امنیت اخلاقی در سطح عام و مفهوم حداکثری، شرایطی است که در آن افراد فارغ از نیاز و هراس باشند تا به خاطر رفع نیازهای زیستی و اجتماعی خود و همچنین ترس از قدرت‌های فائده‌مجبور به زیر پا گذاشتن اصول اخلاقی نباشند. در این جا نیز امنیت اخلاقی با امنیت انسانی پیوند می‌خورد، زیرا امنیت انسانی بر حراست از هسته اولیه و حیاتی زندگی بشر بنا می‌شود و متکفل‌رهایی انسان‌ها از نیاز و هراس است. در عین حال، در نگاه حداقلی و به ویژه در برداشت فقهی در جوامع اسلامی، مفهوم اخلاق در اصطلاح امنیت اخلاقی عمدتاً به اخلاق جنسی تحویل می‌شود. از این رو، عناصر و گزاره‌های امنیت اخلاقی نیز شامل عناصر و گزاره‌هایی است که در نهایت، بتواند روابط سالم زن و مرد در محیط‌های اجتماعی و خانوادگی را تضمین کند. در این چارچوب، در جامعه اسلامی ایران و در ذیل نیروی انتظامی جمهوری اسلامی، چند سالی است گشت‌های امنیت اخلاقی تأسیس شده‌اند تا تأمین‌کننده این نیاز عمومی از طریق برخورد با مظاهر اجتماعی آن باشند. بر این اساس، مفهوم امنیت اخلاقی در این تلقی عمدتاً بعد دفاعی مقابله با آن چیزی در نظر گرفته می‌شود که در ادبیات سیاسی ایران تهاجم فرهنگی یا جنگ فرهنگی خوانده می‌شوند، سیاست‌هایی که در چارچوب این برداشت به اجرا گذارده می‌شوند، عمدتاً عبارتند از مقابله با بی‌بندوباری جنسی، تأکید بر حجاب و تشویق آن از طریق الگوسازی، مقابله با سینمای مستهجن و موسیقی‌های مبتذل، جلوگیری از تبلیغ انحراف جنسی در کتاب‌ها و رمان‌ها، مقابله با پورنوگرافی اینترنتی، منع اختلاط زن و مرد در عرصه‌های عمومی به هر ترتیب، تأکید بر امر به معروف و نهی از منکر در قبال انحرافات سایت‌ها و مراکز همسریابی، مقابله با مدل‌های لباس غربی و اساساً مدلینگ، مقابله با شبکه‌های ماهواره‌ای از طریق ارسال پارازیت یا جمع‌آوری دستگاه‌های گیرنده و آنتن‌های دریافت امواج و در یک کلام، مقابله با هجوم فرهنگ جنسی غرب که کانون آن را تبلیغ هرزگی جنسی تشکیل می‌دهد.

از سوی دیگر، در جامعه‌شناسی مبحثی وجود دارد به نام «گروه مرجع اجتماعی» به عنوان گروهی که افراد برای شکل‌دادن به باورها و عقاید خود و همچنین برای تنظیم چگونگی عملکرد

خود در عرصه‌های مختلف، خود را با این گروه‌ها، یعنی گروه‌هایی متشکل از افرادی که عقاید و عملکرد آن‌ها را نمونه می‌پندارند، مقایسه می‌کنند و از این طریق به ترسیم هویت و تنظیم رفتار خود می‌پردازند. گروه‌های مرجع بدین لحاظ که الگوهای را برای رجوع، داوری و ارزیابی فرد از خود تشکیل می‌دهند، اهمیت بالایی دارند. بنابراین افراد برای آنکه رفتار، استعداد، ظاهر بدنی، ارزش‌ها و بسیاری دیگر از خصوصیت‌های خود را بیازمایند و ارزیابی کنند، نیاز به معیارهایی دارند که از طریق گروه مرجع در اختیارشان قرار می‌گیرد. گروه‌های مرجع را تحت عنوان گروه‌های داوری و «گروه‌های استنادی» نیز نام می‌برند. برای مثال، برادران و خواهران بزرگتر گروه داوری یا استنادی، برادران و خواهران کوچکتر را تشکیل می‌دهند و استادان و دبیران نیز می‌توانند برای دانشجویان و دانش‌آموزان به عنوان گروه مرجع یا استنادی تلقی شوند و در مورد نوجوانانی که در کوچه‌های محل خود به بازی فوتبال مشغولند و با حرارت و شوق و ذوق سعی در به کار گرفتن و تقلید تکنیک‌ها و حرکات اعضای تیم ملی فوتبال کشور یا یکی از تیم‌های معروف را دارند، گروه استنادی یا داوریشان، همان بازیکنان معروف تیم‌های دیگری است که به آن‌ها تأسی می‌جویند. به هر ترتیب، از جمله گروه‌های مرجع می‌توان به ورزشکاران، هنرمندان، اساتید و معلمان، شخصیت‌های سیاسی، روحانیون و نخبگان جامعه اشاره کرد که علاوه بر حوزه تخصصی خود در حوزه اخلاق و الگوهای رفتاری و گفتاری

نیز محل رجوع و تقلید دیگر گروه‌های اجتماعی هستند و از این رو، سهم بسزایی در شکل‌دهی به سرمایه اخلاقی جامعه و به تبع آن، ارتقاء ضریب امنیت اخلاقی جامعه دارند. سازوکار این تأثیرگذاری نیز عمدتاً از مجرای رسانه‌ها شکل می‌گیرد. به بیان دیگر، رسانه‌ها متغیر واسطی هستند که نقش نوعی پل ارتباطی را میان گروه مرجع به عنوان هنجارفرست و دیگر گروه‌ها و اقشار اجتماع، به عنوان هنجارپذیر ایفا می‌کنند. در عین حال، در جهان جدید که آن را می‌توان جهان وانموده یا رسانه‌محور نامید، رسانه‌ها به ویژه رسانه‌های جدید، در این حوزه نقش مستقل و در واقع، متغیر مستقل نیز به شمار می‌روند. جامعه‌شناسان این نقش مستقل را با عنوان کارکرد پنهان رسانه‌ها مشخص می‌کنند. اصطلاحات کارکرد آشکار و پنهان نخستین بار از سوی رابرت مرتن جامعه‌شناس مکتب «ساختارگرایی کارکردی» به کار رفت. از دیدگاه وی هرگاه یک پدیده اجتماعی همان نتایج مشخصی را به بار آورد که مورد نظر بوده، اثرات حاصل را کارکرد آشکار می‌نامند و هرگاه اجرای یک سلسله اصلاحات یا انجام یک فعالیت اجتماعی نتایج دیگری غیر از آنچه مورد نظر بوده به بار آورد، آن را کارکرد پنهان می‌نامند. به عنوان مثال، کارکرد آشکار جریمه رانندگان متخلف، اجرای قوانین و ایجاد نظم است ولی در عین حال این امر کارکرد ضمنی دیگری هم دارد که ایجاد درآمد برای دولت است. بر این اساس، یکی از کارکردهای پنهان رسانه‌ها در جهان جدید خصوصاً رسانه‌های تصویری،

ایجاد، تغییر و دگرگونی در افراد و گروه‌های مرجع از طریق اشاعه معانی، ارزش‌ها و ایده‌آل‌های جدید و بیشتر در سطح طبقه متوسط جامعه است. به بیان دیگر، رسانه‌ها می‌توانند از طریق شگردهایی چون تصویرپردازی، بزرگنمایی، شخصیت‌پردازی و مانند آن‌ها، برخی افراد و گروه‌های اجتماعی را در مقام مرجع اجتماعی و اخلاقی قرار داده و از برخی دیگر، مرجعیت‌زدایی کنند. یکی از مهم‌ترین مشکلات جامعه ایرانی در شرایط کنونی، نبود سیاست مشخص و در عین حال صحیح و کارکردی در خصوص طرح و تصویرسازی از الگوها و سرمشق‌های اجتماعی و اخلاقی در سطح حداقل رسانه‌های رسمی است. همچنان‌که، رسانه‌های فضای مجازی اعم از خبرگزاری‌ها، وبلاگ‌ها، پایگاه‌های اینترنتی و سایت‌های خبری، سطحی جدی و قابل مشاهده از رسانه‌ها را در جامعه ما به خودشان اختصاص می‌دهند و در این سطح نیز در سال‌های اخیر شاهد آشفتگی‌ها و نابهنجاری‌های بسیاری به ویژه از سوی به اصطلاح سلبریتی‌ها هستیم، به گونه‌ای که بعضاً معروف‌ها، منکر و منکرها، معروف جلوه داده می‌شوند که نتیجه آن، به هم‌ریختگی اخلاقی کنونی در جامعه ایرانی است. در کنار این پدیده، متغیر دیگری که به نابهنجاری اخلاقی در جامعه ایرانی دامن زده، تضعیف نقش خانواده در مقام مرجعیت اجتماعی است که البته محصول آسیب‌پذیری و ضعف کلی نهاد خانواده در شرایط کنونی جامعه ایران است. در جامعه کنونی ایران، خانواده به شدت جایگاه مرجعیت را از دست داده و به دیگر گروه‌ها واگذار کرده است. شمار قابل ملاحظه‌ای از جوانان، الگوهای رفتاری خود را از افرادی غیر از خانواده (بزرگ‌ترها) انتخاب می‌کنند. این در حالی است که خانواده در طول تاریخ ایران مهم‌ترین نهاد اجتماعی بوده و در همه عرصه‌ها، حوزه‌ها و گروه‌ها، گروه مرجع مهمی به شمار می‌آمده است. در سنت ایرانی، افراد خانواده، تا اندازه زیادی مرجعیت‌های اخلاقی همانند و همسو با بزرگترهای خانواده داشتند که در وضعیت کنونی این هم‌داستانی از بین رفته است.

نتیجه‌گیری

امنیت اخلاقی، یکی از ابعاد مهم امنیت داخلی کشورهاست و نسبت تنگاتنگی با دیگر ابعاد امنیت در این حوزه از جمله امنیت اجتماعی، امنیت عمومی، امنیت روانی و امنیت فرهنگی جوامع دارد. در این

دادند که منشی خود را صیغه کرده بود، هر چند که عمل وی خلاف شرع نبود. این در حالی است که در شرایط کنونی حتی تلاش می‌شود که رفتارهای نادرست یک مجری یا بازیگر، توجیه شود و این وضعیت بیش از هر چیز نشان‌دهنده بیماری جامعه در حوزه اخلاق است که برپایی نوعی نهضت اخلاقی را می‌طلبد. در چارچوب این نهضت، می‌بایست به سیاست‌هایی چون اشاعه تفکر و علم انتقادی در جامعه، احیای مرجعیت خانواده، مدیریت فراگیر و صحیح رسانه‌ای، عدم تسامح و چشم‌پوشی از نابهنجاری‌های اخلاقی از سوی هر کس که باشد و رفع تعارض‌های نهادی جامعه‌پذیری اندیشید.

میان، سهم گروه‌های مرجع جامعه در تأمین و حفظ امنیت اخلاقی جامعه بسیار اساسی است و بروز نابهنجاری‌های اخلاقی از سوی برخی از اعضای این گروه‌ها می‌تواند موضوع یادگیری و تقلید دیگر اقشار اجتماعی و به ویژه جوانان قرار گیرد و از این طریق، سرمایه اخلاقی جامعه را با فرسایش و آسیب‌دیدگی مواجه کند. این شرایطی است که به نظر می‌رسد جامعه ایرانی در آستانه آن قرار گرفته و از این رو نیازمند برنامه‌ای جدی و اندیشیده‌شده برای هشداردهی و احیای سرمایه اخلاقی گروه‌های مرجع و به تبع آن امنیت اخلاقی جامعه است. به بیان دیگر، می‌بایست یکی از بسترها و علل خدشه‌دار شدن امنیت اخلاقی جامعه را رفتار و گفتار گروه‌های مرجع جامعه دانست و با هشدارهای به موقع به آن‌ها مانع از سرایت نابهنجاری‌های اخلاقی به کلیت جامعه ایرانی شد. بر این اساس، بهترین راه برای مبارزه و مقابله با اخلاق‌گریزی در جامعه، تضمین پایداری گروه‌های مرجع به اخلاق است، به این معنا که تحول اساسی باید در آنها رخ بدهد تا تأثیر آن در بدنه جامعه نیز مشاهده شود و مفاهیمی چون تبلیغ، تعلیم و تربیت جنبه کاربردی پیدا کند. حضرت علی (ع) در نهج البلاغه می‌فرماید: «مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ». اگر فردی خود را الگو و پیشوای جمعیتی قرار دهد، در درجه نخست، باید خود را اصلاح کند تا دیگران را. بر این اساس، الگوهای اجتماعی برای تأثیرگذار بودن، پیش از تربیت دیگران باید اقدام به تربیت خود کنند. در این چارچوب، آنچه بیش از هر چیز نیاز جامعه ایرانی است، اقامه نوعی نهضت اخلاقی فراگیر در همه سطوح است. در این چارچوب، بزرگترین و مؤثرترین گامی که در مسیر شکل‌دهی به نهضت اخلاق‌گرایی در جامعه می‌توان برداشت، نهادینه کردن اخلاق و مباحث مرتبط با این حوزه در نخبگان جامعه است و برای این منظور، امر به معروف و نهی از منکر نخبگان و گروه‌های مرجع جامعه باید در دستور کار همگانی قرار گیرد تا هیچ کس در این حوزه احساس بر خورداری از نوعی حاشیه امنیتی نکند. در سال‌های نخستین برپایی جمهوری اسلامی، امام خمینی (ره) دستور داد که برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی یک روحانی که معلم اخلاق بود و در گفتار خود از کلمات زشت و وهن‌آلود استفاده می‌کرد، تعطیل شود و با وی برخورد قانونی صورت گیرد، هر چند که از وابستگی به برخی بزرگان بود و یا دستور مستقیم عزل وزیری را